

BUITEN

27^E JAARGANG N^O. 28

ZATERDAG 15 JULI 1933

Foto Oesterr. Lichtbildstelle

HET MARIA THERESIA-MONUMENT TE WEENEN

Redactie: Mr. P. J. A. BOOT

INHOUD

HET MARIA THERESIA-MONUMENT TE WEENEN (ILL.)	BLZ. 331
UIT HET GODSDIENSTIGE LEVEN IN MIDDELEEUWSCH ITALIE, DOOR KASIMIERZ CHLEDOWSKI (3)	BLZ. 332—333
TORRE DI MATERITA, DE TEGENWOORDIGE WONING VAN AXEL MUNTHE (GEÏLL.), (SLOT), DOOR GEOFFREY BRET HARTE	BLZ. 334—336
CRINUM MOOREI, EEN FRAAI BLOEIEND BOLGEWAS VOOR KAMER EN TUIN, (GEÏLL.) DOOR G. KROMDIJK	BLZ. 335—336
DE KAREKIETEN VAN DEN „GROOTE SAITER” (GEÏLL.) DOOR R. J. DE STOPPELAAR	BLZ. 337—339
AANRIJDING, DOOR TRIXIE	BLZ. 338—339
IRIS SUSIANA, DE ROUW-IRIS (GEÏLL.) DOOR L. S.	BLZ. 339—340

BAMBOE EN ZIJN TOEPASSINGEN (GEÏLL.), (SLOT), DOOR DR. B. POLAK . . . . .

HET PRAALGRAF VAN KAREL VAN EGMOND IN DE ST. EUSEBIUSKERK TE ARNHEM (ILL.) . . . . .

Men gelieve alle stukken voor Redactie en Administratie bestemd te zenden naar **Rokin 74—76, Amsterdam**. Bijdragen dienen vergezeld te gaan van postzegels voor eventuele terugzending.

Overneming van den inhoud, ook bij gedeelten, verboden.

Uit het godsdienstige leven in Middeleeuwsch Italië

3) DOOR KASIMIERZ CHLEDOWSKI

DE versterking van de partij der Guelfen was niet in het voordeel van het geslacht der Medici, dat daarom het volk tegen de non ophitste en het gerucht verspreidde, dat op aanstoken van Caterina de Ghibellijnen uit hun ambten ontzet waren.

Een menigte drong het huis, waar zij verblijf hield, binnen om haar te vermoorden. Caterina wendde zich echter tot den vorsten man en sprak: „Hier ben ik, die gij zoekt, dood mij, maar in naam van God verbied ik U mijn vrienden een haar te krenken”. De aanvallers deinsden terug en Caterina klaagde later, dat God, door haar leven te sparen, haar blijkbaar niet waardig had gekeurd voor het martelaarschap.

Caterina had in Florence echter niet het gewenschte resultaat bereikt. De Sieneesche tertariër die den geest van den paus wist te overheerschen, was tegen het Florentijnsche volk machteloos.

Toen verschenen er machtiger potentaten ten tooneele, o.a. de koning van Frankrijk, en eerst door hun optreden werden de onderhandelingen geopend tusschen de Roomsche Curie en Florence.

Maar nauwelijks waren de Florentijnsche gezanten naar Rome vertrokken, of Gregorius XI overleed, vol heimwee naar Avignon en misnoegd over den toestand in Italië.

Caterina bleef echter waken voor den vrede.

Gregorius XI, die na zijn dood een schisma voorzag en een strijd vreesde tusschen de Fransche en Italiaansche elementen over de verkiezing van zijn opvolger, liet een bul na, waarin de voorschriften voor het conclave waren vastgesteld.

Den morgen na zijn begrafenis kwamen de kardinalen in het Vaticaan bijeen, terwijl in heel Rome de hartstochten kookten. De kardinalen, voor het meerendeel Franschen, wilden coûte que coûte een Franschman tot paus kiezen, het Romeinsche volk riep echter: „wij willen een Romein of een Italiaan”, en de hoofden der stadswijken drongen de kapel binnen, waar het conclave werd gehouden, de kardinalen bedreigend.

De geïntimideerde Franschen waagden het niet meer een paus te kiezen uit hun midden, maar zochten althans een kandidaat, die Frankrijk gunstig gezind was. Aangezien zich in het college zelf geen geschikte persoon bevond, stelden zij kandidaat Bartolomeo Prignano, aartsbisschop van Bari,

een streng en vroom priester, die het huis van Anjou goedgezind was.

Het Romeinsche volk wilde echter niet toegeven, maar riep, dat er een Romein moest worden gekozen; men droeg brandbare stoffen naar de muren van het Vaticaan, om de onwillige kardinalen te roosteren en liet alle klokken alarm luiden.

In het scrutinium verkreeg de bisschop van Bari alle stemmen met uitzondering van de stem van kardinaal Orsini, die als Romein de hoop koesterde, zelf te worden gekozen. Men wilde hem echter niet, want hij behoorde tot een der aanzienlijkste en militantste geslachten uit de stad en was bovendien nog zeer jong.

Orsini wilde zich op de kardinalen wreken en verwarring stichten. Daartoe verscheen hij op het Sint Pietersplein en verkondigde het volk, dat kardinaal Tibaldeschi tot paus was gekozen. Deze was wel een Romein, maar een afgeleefde grijsaard.

Het volk jubelde het uit, dat een Romein verkozen was, men brak de deuren van het pauselijk paleis open, het grauwwilde zijn paus zien. De kardinalen, bevreesd dat het volk hen zou doodden, wanneer het de waarheid vernam, zetten zoo snel mogelijk Tibaldeschi de pauselijke tiara op het hoofd, trokken hem het pontificaal gewaad aan, en deden hem op den troon plaatsnemen. Zelf hadden zij zich in der haast verkleed en verborgen zich in den Engelenburg of vluchtten naar Rome. De werkelijke paus, meer dood dan levend van schrik, hield zich schuil in een uithoek van het Vaticaan.

Toen Tibaldeschi van de consternatie bekomen was, zei hij aan het volk wat er gebeurd was en bekende, dat de aartsbisschop van Bari tot paus was gekozen.

Hierop ontstond er een onbeschrijfelijk tumult. Men ging op zoek naar de gevluchte kardinalen en eerst langzamerhand wisten de capitani der stadswijken het volk te kalmeeren, door er op te wijzen, dat de nieuwe paus wel geen Romein was, maar toch een Italiaan en dat hij het volk steeds ter wille zou zijn.

Op Paschen, den 18en April, nam de nieuwe paus, die den naam van Urbanus VI koos, het Lateraan in bezit. Trotsch, heftig en haastig van karakter, riep hij spoedig het consistorium bijeen en verklaarde den kardinalen, dat hij de kerk zou hervormen en eischte, dat men terugkeerde tot den eenvoud der Apostelen, dat iedere bisschop in zijn diocese zou verblijf houden en daarvan de belangen zou behartigen. Verder verbood hij den dignitarissen der kerk geschenken aan te nemen van vorsten en monarchen.

Het spreekt van zelf, dat deze woorden den kardinalen niet aanstonden, vooral den buitenlandschen kardinalen niet. De Franschen spanden samen, vertrokken uit Rome naar Anagni en riepen de hulp in van Bretonsche condottieri.

De paus resideerde met vier kardinalen te Tivoli en rekende op de bescherming der Romeinen.

Maar weldra werden de Romeinen door de Bretons verslagen, de Fransche kardinalen verklaarden de verkiezing van Urbanus voor ongeldig en in een speciale encycliek riepen zij de Christenwereld op, hem de gehoorzaamheid te weigeren. Zij riepen een nieuw conclave bijeen te Fundi en kozen den 23en September tot paus een Genueeschen kardinaal. Drie Italiaansche kardinalen, want de vierde, Tibaldeschi, was inmiddels overleden, protesteerden tegen de verkiezing van Clemens VII en vluchtten naar een kasteel van Orsini.

Urbanus VI bleef alleen achter; hij kon zelfs niet naar het Vaticaan terugkeeren, want de Engelenburg was in handen van een Franschgezinden gouverneur. De paus was een zwerveling in Rome en zocht nu eens schuil in de Santa Maria Nuova, dan weer op het Forum of in de Santa Maria van Trastevere.

Een machtige bondgenoot had hij in Caterina van Siena. Zij schaarde zich dadelijk aan de zijde van den rechtmatig verkozen paus en legde een koortsachtige werkzaamheid aan den dag. Allereerst overreedde zij Urbanus, den banvloek op te heffen van Florence en vrede met deze stad te sluiten; aan de kardinalen schreef zij heftige brieven, waarin zij hun verweet, de kerk te hebben verraden en waarin ze hen opriep zich weer te scharen onder den wettigen paus.

Daar deze brieven niet het verlangde resultaat teweegbrachten, gaf zij Urbanus den raad een nieuw collegium te organiseeren.

Aldus deed de paus en op een dag bevorderde hij twaalf Italiaansche prelaten tot kardinaal.

Caterina vertrok van Siena naar Rome, om den paus met haar raadgevingen bij te staan. Met toestemming van Urbanus schreef zij brieven naar kloosters, naar notabelen in geheel Italië, om alle welgezinde lieden bijeen te roepen in Rome, opdat deze door hun macht en aanzien de kerk zouden redden. Vurig en verstandig verdedigde zij op de consistoriën der kardinalen haar standpunt. Zij was een der steunpilaren van de Curie.

Den paus, die na de eerste mislukking den moed had laten zakken, wekte zij op tot nieuw energiek optreden. Hij wierf den condottiero Alberigo Barbiano aan en gaf hem een standaard met het gouden opschrift: „Italië bevrijd van de barbaren”.

Barbiano versloeg in April 1379 bij Marino de Bretons van Clemens VII en veroverde daarna den Engelenburg.

Voor de eerste maal trok de paus naar het Vaticaan, deemoedig, barrevoets, aan het hoofd van een processie, te midden van de toejuichingen der verheugde volksmenigte.

De tegenpaus vluchtte naar Napels en vandaar naar Avignon. De Christenheid verdeelde zich in twee kampen. Clemens VII werd erkend door Frankrijk, Spanje, Schotland en door koning Johan van Napels; Urbanus door Rome en door geheel Midden- en Noord-Italië.

De Italiaansche maatschappij was echter zoo verkankerd door de revoluties, dat er niet op te rekenen viel. Het Romeinsche volk kwam herhaaldelijk in opstand, zóó zelfs, dat een menigte het Vaticaan bestormde en den paus wilde vermoorden.

Urbanus kleedde zich in het pontificaal gewaad, besteed den pauselijken troon, liet de poort openen en met de woorden van Christus vroeg hij aan het binnendringend gepeupel: „Wien zoekt gij?” Het volk kwam tot bezinning, Caterina begaf zich te midden van de menigte en bracht de gemoederen tot rust.

De activiteit in dienst der kerk, de energie die zij in deze zware tijden ontwikkelde, dwingt bewondering af. Aan den eenen kant temperde zij den heftigen aard van den paus, aan den anderen kant onderhandelde zij met de stad en de baronnen en tevens voerde zij een diplomatieke actie, om de Christenwereld met Urbanus te verzoenen.

Vóór alles was haar streven erop gericht om den steun te winnen van de machtige republiek Venetië. Verder wilde zij een verdrag tot stand brengen tusschen Urbanus en koning Lodewijk van Hongarije. Aan allen, van wie zij hoopte, dat zij Urbanus het oor zouden leenen, zond zij brieven.

Doch onder dezen koortsachtigen arbeid ging haar gezondheid, gesloopt door voortdurende versterving des vleezes, door vasten, waken en religieuze extases, steeds meer achteruit. De herhaalde koortsaanvallen en ondraaglijke hoofdpijnen voorzeiden, dat het broze lichaam het weldra zou begeben; zij schreef aan den paus: „Mijn leven ontvlieft mij, ik verga van smart en ik kan niet sterven. Ik ben het leven moede en verlang slechts naar den dood”.

Voor de laatste maal schreef zij aan Urbanus VI den 30en Januari 1380 en den 15en Februari aan haar vriend en biechtvader Fra Raimondo, hem verzoekende zijn invloed te willen aanwenden op den paus „opdat zijn macht gepaard ga met rechtvaardigheid en hij in vrede moge heerschen”.

Toen haar discipelen en vrienden zich om haar legerstede schaarden, vermaande zij hen met de woorden van den Heiligen Franciscus, elkaar lief te hebben en haar aldus als hun moeder te eeren. Zij gaf de verzekering, dat zij haar leven alleen aan de kerk gewijd had en verzocht hen, te verkondigen, dat alleen Urbanus VI de rechtmatige paus was en ingeval van nood zonder aarzelen hun leven voor hem en voor de kerk te offeren.

Caterina stierf te Rome den 29en Juni 1380.

De paus, verstoken van de raadgevingen dezer buiten-gewone vrouw, die door haar zachtmoedigheid en door woorden van liefde zijn heftig karakter in toom wist te houden, zond onmiddellijk zijn condottiero, Charles de Duras, tegen Napels, met het gevolg, dat de woeste veldheer van den paus de oude koningin Giovanna liet wurgen. Op het Napolitaansche grondgebied kwamen de legers van de twee pausen met elkaar in botsing, en Urbanus nam zelf deel aan de krijgsoperaties. Hij gevoelde zich daar echter niet veilig en zei zijn condottiero vaarwel, verliet het tooneel van den strijd en sloot zich met zijn kardinalen op in de sterke burch Nocera, waar zich een der vreeselijkste tragedies afspeelde uit de geschiedenis van het pausdom.

De kardinalen, die den verbitterden en gewelddadigen paus haatten, smeedden een samenzwering tegen hem. Dit kwam Urbanus ter oore en hij liet zes hunner streng straffen.

Kort daarop sloeg het leger van Karel van Anjou het beleg voor Nocera. De vijandelijke bevelhebber had een prijs van 10.000 florijnen gesteld op het hoofd van den paus.

Urbanus verscheen toen tweemaal 's daags voor het venster, dat op het kamp van den vijand uitzag en met een fakkel in de eene hand en een schel in de andere, vervloekte hij Anjou en zijn aanhang.

Tegen den tijd, dat het leger van Karel Nocera dreigde te veroveren, liet de paus zijn zes kardinalen uit den kerker halen, waarin zij zeven maanden waren opgesloten geweest en liet hen op hun paarden binden.

Met dit vreemdsoortig heilig collegium, omringd door eenige honderdtallen vreemde soldaten, ontsnapte Urbanus uit Nocera en vluchtte, onopgemerkt door den vijand, in geforceerde marschen over bergen en door bosschen naar Salerno en vervolgens naar de kust der Adriatische Zee, waar de Genuesche galeien voor hem gereed lagen.

De geschiedenis van het groote schisma verhaalt de verdere lotgevallen van dezen paus, die, evenals zijn voorganger, door Caterina in haar liefde voor de kerk en de menschheid genoemd werd de „zoete vader in Christus”, „dolce padre in Christo”.

Het lichaam van Caterina is te Rome begraven, in de Dominicanerkerk Santa Maria della Minerva, waar het thans onder het groote altaar rust. Het hoofd werd naar Siena gezonden.

Haar vaderstad haalde deze reliquie in met een plechtige processie en liet haar bijzetten in den San Dominico.

Siena en Venetië, in welke laatste stad Caterina door haar onderhandelingen tusschen den paus en de republiek zeer in aanzien stond, hebben voornamelijk aangedrongen op haar canonisatie. Deze vond plaats onder Pius II, die als Piccolomini en Sienees, gaarne zijn medewerking verleende. De voorstanders van de canonisatie hadden vooral den tegenstand te overwinnen van de Franciscanerorde, die het proces der heiligverklaring tegenhielden, omdat Caterina — een Dominicanesse was.

Tot de reeks van heiligen der Katholieke kerk trad dus een tweede Catharina toe. De eerste, een Egyptische, wordt genoemd de martelares des geloofs, de tweede, de Sieneesche, is de martelares der liefde.

Nog steeds wordt den dertienden Mei van ieder jaar in de Dominicanerkerk te Siena deze heilige herdacht. In een kapel, versierd door fresco's van Sodoma, wordt dan het geëmailleerde reliquiekastje geopend, een fraai werkstuk uit de XVIIe eeuw, waarin de bijzonder kleine schedel van de tertiariër wordt bewaard.

Eenige tientallen vrouwen, knielende voor de met frissche bloemen versierde kapel, eenige honderden vreemdelingen, die nieuwsgierig toekijken — dit is thans de zwakke nagalm van den cultus, die eertijds den dag van de Heilige Caterina veranderde in een nationalen feestdag voor het Sieneesche volk.

Het schoonste aandenken, aan deze merkwaardige vrouw nagelaten, is de verzameling brieven die zij geschreven heeft aan haar ouders, aan monniken en nonnen, aan pausen, koningen en condottieri, aan alle machthebbers uit haar tijd.

(Wordt vervolgd)

BAMBOE EN ZIJN TOEPASSINGEN

(Slot van bladz. 342)

DIERPROEVEN hebben n.l. aangetoond, dat groote hoeveelheden bamboeharen weliswaar ontsteking aan de ingewanden teweeg brachten, doch wanneer men ophield nieuwe toe te dienen, verdwenen de haartjes geleidelijk uit de darmen en daarmede tevens de ontsteking. Hieruit wil men concludeeren, dat ook voor den mensch deze bamboeharen zóólang gevaarlijk zijn, als ze geregeld worden gebruikt, doch dat, als men er mee ophoudt, ook het gevaar zou verdwijnen. Dit is geheel in strijd met de opvatting, welke de menschen in Indië in 't algemeen verkondigen, die juist beweren, dat ook iemand, die allang weer in Europa zit, aan een dergelijke vergiftiging sterft. Aldus blijft het nog steeds problematiek of de slinksche toediening van bamboeharen wel een afdoende wijze genoemd mag worden om iemand uit den weg te ruimen!

UITZICHT VAN EEN SLAAPKAMER IN DEN TOREN VAN DE VILLA „TORRE DI MATERITA" OVER DE GEKANTEELDE MUREN, HOF EN PARK, MET IN DE VERTE HET LACHENDE DORPJE ANACAPRI. RECHTS DE MONTE SOLARO

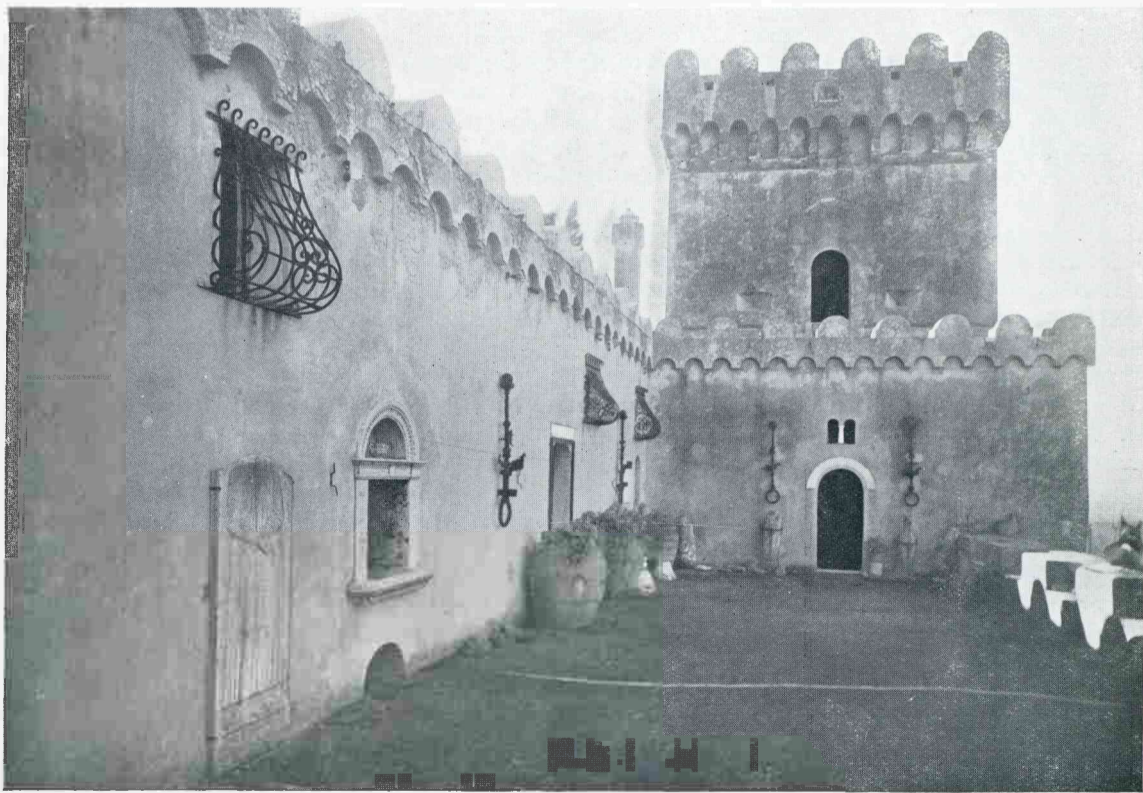
TORRE DI MATERITA, DE TEGENWOORDIGE WONING VAN AXEL MUNTHE

DOOR GEOFFREY BRET HARTE

(Slot)

MIDDELEEUWSCHE Florentijnsche fakkelhouders van smeedijzer flankeren de zware deuren, die toegang tot de woning geven. Der historische traditie getrouw heerscht daarbinnen een kloosterachtige afgeslotenheid, die echter verlevendigd wordt door de vele zich hier bevindende kunstschaten. De gewelfde kamers zijn vrij donker, zoodat het oog eerst den rijkdom van fraaie meubelen, zachte brokaatgordijnen, zeldzame tapijten, glanzend zilver en oud eikenhout niet ontwaren kan, nòch de kunstwerken waarvoor dat alles den achtergrond vormt. De eigenaar heeft binnen de muren van Materita meesterwerken uit alle tijden en landen bijeengebracht: een menschenleef tijd van verzamelen en schiften bracht die binnen zijn bereik. Er zijn Grieksche maskers, die paleizen gesierd hebben bijna tweeduizend jaren vóór de Torre zelf gebouwd werd en in de groote ontvangzaal beneden is een Egyptische kop uit het graf van Tut-Anch-Amon die reeds een antiquiteit was, toen Rome op het toppunt harer macht stond. Iedere verzamelaar heeft zijn „hobby" en Dr.

Munthe heeft hier een collectie Middeleeuwsche Madonna's bijeengebracht, die wellicht eenig in haar soort is en die zeker geen meer toepasselijke omgeving kon hebben. Men vindt

MASSIEF EN INDRUKWEKKEND ZIJN DE GEKANTEELDE MUREN van Torre di Materita, gezien van den binnenhof. IJzeren Florentijnsche toortshouders flankeren den ingang naar den toren, die aan de andere zijde nog twee lagere verdiepingen heeft

daaronder een Vlaamsch beschilderd houten beeld van zeldzame bekooring, waaraan de eigenaar zeer gehecht is, en een steenen vroeg-Gothisch Fransch beeld, dat de begeerte van vele musea heeft opgewekt. Ook een verguld Spaansch beeld behoort tot de zeldzaamheden. En in het raam der kapel is eene Madonna van gebrand glas, aangeboden door de stad Florence aan Italië's grootste actrice, Eleonora Duse, die het op hare beurt aan Dr. Munthe afstond. Van het park uit gezien zou men licht geneigd zijn de afmetingen van den toren voor geringer te houden dan ze in werkelijkheid zijn. Wanneer men zich er binnen bevindt, kan men de zwaarte en hoogte der muren beter beoordeelen. Een trap, geheel in de dikte van den muur gebouwd, leidt van het eene appartement naar een hooger gelegen en benedenwaarts naar een derde, terwijl de vleugels ook ieder een suite van kamers bevatten. De kunstwerken met hun omgeving vormen tesamen een volmaakt harmonisch geheel en in zulk een atmosfeer kunnen de rust en stabiliteit gevonden worden, die een mensch, wiens leven buitengewoon afwisselend en werkzaam geweest is, zoekt als omgeving voor zijne latere levensjaren. Ver van de bewoonde wereld, waarin hij zulk een actieve rol gespeeld heeft, verzamelde Dr. Munthe om zich heen de dingen, die als uitingen van natuur, kunst en geest blijvende waarde bezitten. — In Torre di Materita schijnt de tijd stil te staan. Voor anderen de proefnemingen in meer modernen geest: nieuwe architectuur, nieuwe uitvindingen, die de menschen noodig meenen te hebben om het leven levenswaard te maken. Hier vindt men het essentiele, dat de gekultiveerde smaak veler geslachten als het wezenlijke en blijvende erkend heeft. ☒ Geen elektrisch licht werpt zijn harden schijn over de oude kamers: kaarsen en lampen geven er een zachten glans en hij, die Materita leert kennen als de avond valt, krijgt een vizioen van middeleeuwsche pracht in de daarbij passende omgeving. De indruk van Torre di Materita zou echter onvolkomen zijn zonder het gelui der klokken. Boven de toppen der cypressen verheft zich de slanke, bevallige campanile of klokketoren. De klokken welke erin hangen, zijn die van het oude klooster. Iederen dag luiden zij het middaguur en het Ave Maria, en haar sonoor gelui weerklinkt, zooals het dat vijfhonderd jaren geleden deed, langs velden en wijngaarden. Wie de klokken van Materita in de avondstille hoort luiden, zal begrijpen wát het is, dat den klank van zilver toevoegt aan het geluid en waarom de oude monniken zoovele staven van het kostbare metaal mengden in het brons, toen de klokken van het klooster gegoten werden.

ZAAL MET KUNSTSCHATTEN IN DEN TOREN

De collectie Madonna's is hier door twee belangrijke beelden vertegenwoordigd: het „quattrocento“-beeld op de Florentijnsche tafel uit dezelfde periode, en de buste van geschilderd hout, uit Vlaanderen afkomstig. Boven de deur een primitief bas-relief, dat vroeger op San Michele was

CRINUM MOOREI

EEN FRAAI BLOEIEND BOLGEWAS VOOR KAMER EN TUIN

DOOR G. KROMDIJK

HOLLAND, bolland, inderdaad als we in het vroege voorjaar de eigenlijke bollenstreek bezoeken, is het alles één bloeiend bollenveld. Het zijn de mooie en heerlijk ruikende Hyacinthen die we daar bewonderen, de fel getinte Tulpen, die zoo'n veld in een warmen gloed kunnen zetten, en tenslotte de vele elegante gele en witte Narcissen. De stedeling mag nog een Crocus kunnen on-

IN DE GROOTE HAL. HIER VALLEN TERSTOND IN HET OOG HET FIJNE EGYPTISCHE KOPJE EN EEN VROEG-GOTISCH BEELD VAN ST. ANNA, DIE DE HEILIGE MAAGD LEERT LEZEN

derscheiden van een Sneeuwkllokje, maar meestal houdt zijn bollenkennis bij deze drie hoofdsoorten op. Er zijn echter nog talrijke andere, eveneens zeer fraai bloeiende bolgewassen, waarvan sommige in den midzomer en weer andere in den nazomer bloeien. Vele ervan zijn zeker zoo mooi als de hiergenoemde, het is echter een eigenaardig verschijnsel, dat men juist in ons land zoo slecht bekend is met deze soorten. Een zeer mooi bolgewas, dat zoowel voor den tuin als voor de kamer en in het bijzonder voor kasversiering geschikt is, is de *Crinum Moorei*, ook wel bekend onder den naam van rose Eierlelie, welken naam we niet erg geslaagd vinden. Het is een gewas met een zeer grooten bol, waarvan de top eindigt in een langen hals, het onderstuk is eirond, vandaar de naam Eierlelie. De bladeren zijn lang en mooi licht-groen van kleur. De bol bloeit met een flinken stengel, waaraan een aantal lichtrose lelieachtige bloemen zitten, die de plant tot een waar sieraad maken. De foto geeft een duidelijk beeld van de elegante, fraai gevormde bloemen. Het beste resultaat bereikt men door de plant in de koude kas of orangerie te kweken, echter kan men in de serre of in een lichte kamer ook zeer goede resultaten behalen. Schaft men zich enkele bollen aan, dan lette men er op vooral flinke groote bollen te koopen, kleinere bollen toch bloeien de eerste jaren niet, zoodat men dan gauw teleurgesteld zou zijn. De bollen kunnen soms een lengte van 40 tot 50 cm bereiken, zoodat men dus een flinken bol moet hebben, wil deze bloeien. De bollen vormen vele kleine zijscheuten of bolletjes, die we beter van den ouden bol verwijderen. Het beste is om ze in potten of kuipjes te kweken, men geve vooral een zeer krachtig grondmengsel. De bollen mogen slechts voor $\frac{1}{4}$ deel in den grond staan, zoodat de lange hals, het resterende $\frac{3}{4}$ gedeelte, geheel boven den grond uit staat. Men zorge er voor den pot flink te draineeren met oude potscherven, dit om het overtollige water gelegenheid te geven om weg te vloeien. Ook gebruike men geen nieuwe potten, daar deze alle vochtdeelen absorbeeren die in den potgrond zitten. Dit oppotten doen we in het vroege voorjaar, zoodra er weer iets leven in begint te komen. Met het gieten zij men eerst een weinig voorzichtig, zoodra de bol aan den groei is, kan men rijkelijk water geven. De plant mag vooral niet te warm staan, hoe langzamer ze aan den groei komt, des te beter. Ze verlangt ook een lichte plaats, doch staat niet graag in de felle zon. Ongeveer Juni kunnen de planten naar buiten toe, waar ze op een beschut plekje in Juli in bloei komen. Men denke er echter om, dat ze ook buiten niet in de felle zon staan. Tegen dat de bloemknop of knoppen verschijnen, verdient het aanbeveling, de planten wekelijks wat vloeimest te geven. Ook het gieten mag men thans geen enkelen dag vergeten. Na den bloei geeft men voortdurend minder water, tot men dit tenslotte geheel nalaat. De bladeren worden spoedig geel; om het drooghouden en afsterven te bevorderen legt men de potten op den grond. Tijdens den winter kan men den bol in den pot laten staan, men geve hem in 't geheel geen water en houde hem zoo koud mogelijk, doch

DE KAPEL VAN TORRE DI MATERITA IS EEN WAARDIGE OMGEVING VOOR DE TALRIJKE KUNSTWERKEN DER UNIEKE VERZAMELING

Het gebrandschilderde glas in lood-venster werd door Eleonora Duse aan Dr. Munthe geschonken en uit San Michele hierheen overgebracht

vorstvrij. Zoodra hij weer nieuw leven begint te vertoonen, ontdoen we hem voorzichtig van den ouden drogen grond, om hem verder op te kweken als hierboven omschreven. Er zijn nog vele andere soorten *Crinum*s, waarvan de *Crinum Powellii*, wel een van de bekendste, een kruising is tusschen de *C. longifolium* en de *C. Moorei*. Hiervan bestaan weer enkele variëteiten, die men 's winters buiten onder een flinke bedekking over kan houden. Men moet de bollen dan een weinig dieper planten, en ze van een behoorlijke laag turfmolm voorzien. Het geslacht *Crinum* is dus zeker mooi en interessant genoeg om het weer onder de aandacht van het publiek te brengen.

Foto C. J. Steenbergh

CRINUM MOOREI, EEN PRACHTIG BOLGEWAS VOOR DEN ZOMER

BEETHOVEN'S bekende tegenstander Stadler, die tot een afgesloten tijdperk behoorde en de hemelbestormende werken van den Titaan niet volgen kon, ging zelden of nooit naar een van diens concerten. Eens, toen hij evenwel naar de zevende symphonie luisterde, riep hij bij de zenuwspannende, lang aangehouden trillende e kort na het het begin: „Almaar nog die e — er schiet 'm niets te binnen, dien talentloozen kerel!” In 1807 of '08 ontmoetten Goethe en Beethoven elkaar te Karlsbad en gingen den volgenden dag een rijtoertje maken. Toen het rijtuig met de beide beroemdheden door de straten reed, werd er eerbiedig van links en rechts gegroet. „Toch lastig”, zei Goethe, „zoo beroemd te zijn, iedereen groet me nu.” „Trek U 't niet aan, Excellentie”, antwoordde Beethoven, „misschien is 't voor mij bedoeld.”

EEN JONGE KAREKIET, GEREED OM UIT TE VLIEGEN

DE KAREKIETEN VAN DEN „GROOTE SAITER”

DOOR R. J. DE STOPPELAAR

EVEN achter den waterviersprong van de Kruiswaters bij Wartena, ligt de groote Saiterboerderij. De vensters van de kamers zien uit over de plassen der vennen, waarvan een der mooiste is die van den „Groote Saiter”. Een reuze waterronde met eilandjes van riet en smalle rietstrepen, als tongen, erin. Rondom het wijde met een breede rietstrook omzoomde watervlak liggen de lage wei- en hooilanden. Hier wonen van eind April tot eind September een paar van mijn liefste vrienden van het rietland, een paar gevleugelde zangers die in het Meische orkest der vennen ratel en castagnetten vertegenwoordigen, de groote en kleine karekiet. Wanneer de wilde trekeenden weer zijn afgereisd, de weidevogels aan broeden beginnen te denken, de leeuwrik in den Saiterpolder 't druk heeft met voedsel brengen aan de jongen van het eerste broedsel, de Saiterboer de hokkelingen uitjaagt, keeren zij terug uit het Zuiden, ongeveer tegelijk met de andere zangers van het groene halmenveld: rietzanger en boschrietzanger. Heel het vogelenheir rond den plas is nu weer aanwezig. Op de golven dobberen de witgeblesde meerkoeten, de bruine Futen, de roerdomp die elk jaar in een groot rietveld zijn nest bouwt is al lang terug, de koekoek is ook weer present. De wilgen raken uitgebloeid, enkele gouden dottersterren staan nog te pronk tusschen 't opschietend liesgras, de gagelkatjes hangen nog vroolijk bruin te glanzen onder de elzen. De vennen rond den grooten Saiter gaan zich steken in dosch van Meischen pronk: het lila van pinksterbloemen, 't blauw der vergeet-mij-nieten, 't paars van smeerwortelklokken. In den plas zelf staan de blankrose kandellabers van het waterdrieblad te bloeien tusschen de pijlen van het opschietend riet. Zonder veel moeite vind ik nu nog mijn beide klepperaars. Straks als het riet de lange lintbladen heeft ontrold, wordt het moeilijker. Maar nu tref ik ze beide wel op mijn kruistochten langs den kant. De groote karekiet, de rietlijster, geelbruin van boven en aan den onderkant gelig wit. Met zijn donker schedelkapje en witte wenkbrauwstreep is hij in volkomen harmonie met het lichtspel van de zon door 't dorre en groenende riet. Zijn kleinere naamgenoot draagt vrijwel hetzelfde pakje. De oogstreep is iets flauwer. Met het lengen der dagen en der rietstengels jaagt het bloed hen sneller door de lijfjes, krijgen ze bruidegomsbevliegingen en zanguitbarstingen. Dan zit de groote wel rechtop op een lagen wilgentak met hangende vleugels en uitgespreiden staart om zijn partij te gaan vervullen in de symfonie van Frühlings Erwachen in het moerasland. En hij vervult haar met onafgebroken toewijding en volharding, dag en nacht. Uit de wilgen roept de koekoek zijn drie- en vierslag, de roerdomp broemt, een houtduifdoffer roffelt in een elzenboschje, grutto's jodelen, de rietzangers jubelen, de boschrietzanger al dansend boven de struiken uit en daartusschen ratelt de groote karekiet den klepermarsch: karre! karre! karrekiet! kiet! kiet! Orre! Orre!

Erre! Erre! Kiet! met soms een paar „lu” of „djuu”klankjes er tusschen. En zijn familielid doet even druk mee: karre! karre!arre!arre! kiet! kiet! kiet! De dichter Cohen zegt ergens:

„Millioenen zangen heeft de Mei
Maar geen doortrilt de lucht zoo blij
Als 't lente lentelied
Dat zingt de karekiet.”

„De merel lokt met zoet gefluit,
Ons ver de donkere steden uit.
Maar bij het zonlicht rillend riet
Vergeeten wij het merellied.
En toch klinkt er maar anders niet
Dan karekiet.
De karekiet

Juicht lente, lente in zijn lied.”

En al zal ik niet zoo gauw toegeven dat de kostelijke merelzang bij de knetterende, schurende, knersende klanken van de karekieten is achter te stellen, terwijl ook zeker het melodieuze bruiloftslied van den boschrietzanger verre dat van de karekieten overtreft, toch klinkt er een vreugdig inhalen van het opbloeiende voorjaar in de over de plassen wegdansende vlugge knerpgekluidjes van die beide rietbewoners. Ge kunt er in hooren het schuren van de riethalmen langs elkaar, het klotsen van het water, 't klepperen van de wilgenbladen. Het is het vroolijk geklep van castagnetten met rinkelbeltinkeltjes wegspringend de zonnellucht in. Karre! karre! karre! en dan hoog kiet! kiet! kiet! ☼ Wanneer in Juni de gele lisschen de boorden van den Grooten Saiter gaan zoomen en het riet een meter hoog is opgeschoten, beginnen de karekieten hun kunstig nest te vlechten. Om en tusschen een zestal halmen zoodat deze als paaltjes door het nest henen steken, wordt het korfje geweven uit rietbladen, halmen en allerlei ruigte. Soms is het van binnen met wat zachts gevoerd. Wel tweemaal zoo diep als breed biedt het een veilige ligplaats voor het vijftal groenigwitte donker bestipte eitjes, wanneer deining of wind het rietveld doen golven en wuiven. Het bouwsel van den grooten karekiet is altijd, dat van den kleinen meestal boven het water te vinden. Rondom op de landen en op den Grooten Saiterplas is 't nu één en al leven. Over de akkers rennen de

KLEINE KAREKIET BIJ HAAR NEST

jonge weidevogels, op het zonoverschenen water drijven en reppen zich de jonge meerkoetjes en fuutjes voor welke alle vader karekiet nu zijn deuntje zingt. Na veertien dagen komen de kleine kietjes uit en is het een kostelijk gezicht zoo'n karekietenhuishoudinkje te bespieden. Tusschen 't donker glanzend groen der halmen hangt het mooie nestje waaruit al ras de gele snaveltjes omhoog steken als de ouden met een bekje vol insecten aankomen. Open gaan de kleine pikkertjes om Vader en Moeder keer op keer den rooden tong en keel te laten zien. Voordat ze nog kunnen vliegen, wippen de montere vlugge diertjes al de woning uit om te klimmen en te sluipen door het rietbosch en op hun tochten allerlei soortgenooten te ontmoeten: rietzangertjes, gorsjes, snortjes, sterntjes. Heel den zomer zwerven ze om jagend achter schietmotten, glansvliegen, libellen, torretjes, plukkend de bessen van bitterzoet en kamperfoelie, totdat het riet zijn grijze pluimen krijgt, de Saiterboer het laatste najaarshooi binnenhaalt; de herfstbuien de golven van den Grooten Saiter over de rietstrepen jagen. Dan trekken ze weg naar Afrika naar de rietvelden van den Nijl, hun nest gevend ten prooi aan 't kromme mes van den riet-snijder.

Aanrijding

DOOR TRIXIE

DAAR zijn van die dagen . . . Je weet zelf wel, dat je ondenkbaar bent en onredelijk, maar er zijn nu eenmaal van die dagen, waarin alles je „schon dagewesen” toeschijnt. De wereld is wel mooi, maar een beetje saai. En zelfs de rijkbloeiende vlieren en de roep van de wulp boven de groene, golvende duinhellingen zijn niet gansch in staat om je van die tijdelijke zienswijze af te brengen. Daar is meer voor noodig. Emotie . . . ☼ Het is den hemel verzoeken. En gewoonlijk volgt er dan ook iets, dat de vlakke spiegel van je bestaan in min of meer stormachtige beweging brengt. Het eerste wat er gebeurde, nadat ik over de een-tonigheid van mijn dagen geklaagd had, was een verkeersdrama op den Scheveningschen weg. Een officierspaard, dat, terwijl het zich in een „corridor” tusschen twee auto's bevond, schrikte en op zij sprong en zwaar gewond werd. We brachten hem naar den stal van de manege, we verzorgden hem voorloopig zoo goed mogelijk, we deden voor hem wat we konden tot de paardenarts er bij kwam, die de wond hechtte en verbond, met stellige hoop op herstel. Mijn heele hart ging uit naar den braven viervoeter en wat ik hem geven kon aan troost door vriendelijke woorden en liefkozingen heb ik hem niet onthouden. Dat kan je gelukkig doen voor een dier, dat gewond is en pijn heeft, zelfs al ben je niet aan zijn baas voorgesteld, of omgekeerd. Later is het toch verkeerd gegaan . . . Eigenlijk had ik toen al meer emotie dan ik gevraagd had, maar het noodlot bedient je gewoonlijk royaler dan je verlangt in zulke gevallen. ☼ Een paar weken later ging ik op een hemelsblauwen morgen en in een hemelsblauwe stemming met Cyrano uit voor een rustig ritje. In de Boschjes bloeide de vogelkers in groote witte trossen en in de villatuinen

was een weelde van rose prunis, zoo sprookjesachtig mooi, dat je er niet genoeg naar kon kijken. We dwaalden in rustigen stap van het eene laantje naar het andere, telkens nog even verder, tot het hoog tijd was om naar huis te gaan. De kortste en eenvoudigste weg was langs den Badhuisweg en over de Witte Brug, weer door de Boschjes terug. Als het zoo mooi is buiten, kan tweemaal dezelfde weg geen bezwaar zijn. We moesten den Badhuisweg oversteken, eerst de dubbele tramrails, dan den rijweg om rechts te komen. Geen trams gelukkig, alleen in de verte een snel naderende auto. Rechts van den weg een stilstaande wagen. Ik berekende vlug: de auto, die achter ons kwam zou dadelijk gelijk met ons wezen, als er nu van de andere zijde ook nog een wagen kwam . . . er dreigde een „corridor” als bij de aanrijding van het militaire paard. Nee, ik zou dat niet riskeeren. Vlak tegen den trottoirband liet ik Cyrano halthouden, een paar meter voor den stilstaanden auto. Hij stond geduldig en rustig. Plotseling klonk vlak achter ons het geluid van sterk aangezette remmen en voor ik goed wist wat er eigenlijk achter me bezig was te gebeuren, veranderde het rustige paard in een halven duivel. Wild sprong hij omhoog, vier beenen in de lucht en keerde midden in den sprong . . . Ja, ik zat nog, maar mijn goede genius moet me in die fractie van een seconde buitengewoon stevig hebben vastgehouden. Instinctief praatte ik al tegen hem, geruststellende woorden zonder betekenis, zonder nog te weten wat er eigenlijk gebeurd was en met alleen maar den ontzettenden angst: „als hij geraakt is . . . als hij zich bezeerd heeft . . . als . . .”. Hij luisterde gelukkig en liet zich kalmeeren, deed na dien éenen woesten sprong niets meer. ☼ Er liepen menschen toe, die keken, die praatten, ik weet niet wát. Er was maar èen ding wat ik weten wilde: Hééft hij iets? Ik formuleerde mijn vraag en een van de omstanders antwoordde met een aarzeling, die me nieuwen schrik gaf, omdat ze me iets ergs deed vermoeden: „Nee, ik geloof het niet, ik zie niets; maar als u wilt af-

KLEINE KAREKIETEN BIJ HUN NEST MET JONGEN

stijgen, zal ik hem bij den teugel nemen . . . ☼ Hij stak de hand al uit en ondanks alles moest ik lachen; dat herstelde meteen het bedreigde evenwicht. Cyrano verdraagt namelijk geen vreemden in zijn nabijheid en zeer zeker geen vreemde hand aan den teugel. Hij snoof verachtelijk en begon weer te cancanneeren. Dat beteekende zoo veel als: „Wat moet die vreemde snuiter zoo dicht bij me!” Ik wendde hem met het hoofd van auto's en menschen af en meteen was hij rustig, handelbaar, hoewel hautain en achterdochtig. We bekeken hem nauwkeurig. Een kleine schaafwond aan het been, verder scheen er niets te zijn. Maar ik was niet gerust. Hij kòn in dien wilden sprong een spier verrekt hebben, het leek me beter naar huis te wandelen. Van den auto, die zoo familjaar-dicht in onze nabijheid gekomen was, hebben we ons niets aangetrokken, van den bestuurder ook niet. Ik niet, omdat ik veel te blij was over den goeden afloop en Cyrano niet, omdat hij niets met hem te maken had. Hij ging nu met de vrouw wandelen aan

DE KAREKIETEN VAN DEN „GROOTE SAITER”. HONGER!

den teugel, bedaard aan en zonder gewicht op zijn rug, dat was prettig. Een paar passen trok hij nog met zijn eene been, toen was het over, hij vergat de heele episode. En telkens was zijn hoofd tegen mijn schouder, zijn zachte neus tegen mijn wang of in mijn hand om te vertellen hoe hij deze wandeling apprecieerde. ☼ Ergens op een bankje zat een oud mannetje. Hij zit daar altijd, winter en zomer, en heeft een hengselmandje met bananen en reepen chocolade, die hij verkoopt aan moeders of kinderjuffrouwen met kleuters, die in de Boschjes komen spelen. Hij groet altijd uiterst vriendelijk, als we voorbijrijden, maar we hebben natuurlijk nooit tijd voor iets anders dan een vluchtigen wedergroet. ☼ Nu was er wèl tijd. En aanleiding. Er was immers een grondige reden om blij te zijn. Cyrano mocht even neuzen aan een struikje en een paar frissche jonge blaadjes plukken en uit louter dankbaarheid gaf ik het mannetje een kwartje. Als de hemel maar de helft van de zegeningen over mijn hoofd uitstort, die hij voor me heeft ingeroepen, dan overkomt ons nooit meer iets. ☼ Thuis bleek alles even gunstig als de eerste indruk was. Niets gebeurd. Alleen . . . het resultaat van het avontuur is — niet, dat Cyrano bang is voor auto's, maar ik. Met en zonder zijn gezelschap. Ik ben er bang voor en ik haat ze. Deed ik vroeger al, maar het is er niet beter op geworden. Het effect is natuurlijk voor Cyrano hetzelfde. Hij zou even goed zèlf bang kunnen wezen.

Iris Susiana, de Rouw-Iris

ZIEHIER nu een gewas, dat al eeuwen lang in onze cultures bekend is en nog steeds veel vraag geniet. Volgens oude gegevens werd de plant in 1573 van Constantinopel naar Weenen gebracht; zeker is het, dat we in 1601 bij Clusius (toen hoofd van den Leidschen plantentuin) reeds een tamelijk natuurgetrouwe afbeelding vinden van de Rouw-Iris, terwijl aan Linnaeus de eer toekomt, haar voor het eerst beschreven te hebben. ☼ Ook op bloemen- en plantengebied bestaat een komen en gaan. Tientallen jaren lang kan een plant vergeten, ja bepaald geminacht worden, om dan om een onnaspeurlijke reden plotseling in de mode te komen. De rage voor Succulenten in onze dagen is een voorbeeld van zoo'n plotseling ontstane algemeene liefhebberij, terwijl er onder de Vetplanten zijn, die reeds eeuwen lang bekend zijn en juist in den tegenwoordigen tijd als „ouderwetsch” op zijde worden geschoven. ☼ Wanneer dan een plant kans ziet, meer dan drie eeuwen lang aan de markt te blijven, zonder overdreven populariteit, doch ook zonder vergeten te raken, dan moet dat wel iets bijzonders zijn. In-

derdaad is Iris Susiana dat. De groote, ernstige bloem spreekt niet dadelijk tot een ieder, en een tijdperk van populariteit zal zij dan ook wel nooit beleven. Of dit een nadeel te noemen is, valt te bezien. Iris Susiana is een plant voor al degenen, die de schoonheid van een bloem op zichzelf kunnen waardeeren en niet vragen naar de kwaliteiten, die men bij de gangbare snijbloemen verwacht: frissche kleuren, gemakkelijke schikking, enzovoort. ☼ Waar de Iris van Susa vandaan komt, is niet met zekerheid te zeggen. Men veronderstelt: Klein-Azië en Perzië. Vreemd is het intusschen, dat men in genoemde landen tientallen zeldzame planten heeft gevonden en nog steeds vindt, doch dat nooit een expeditie er in geslaagd is, Iris Susiana mee terug te brengen. De plant schijnt ook daar thans verdwenen te zijn, hetzij door ziekte, hetzij door redeloos uitroeien. ☼ Dat deze Iris in den loop der eeuwen ingeburgerd is, blijkt wel uit de talloze namen, die men er langzamerhand aan gegeven heeft. Teekenend zijn Rouw-Iris, Iris deuil, Mourning Widow, Trauer Iris, Paper Iris (de bloembladeren schijnen als van fijn bedrukt papier gemaakt). Een mooie legende verhaalt, dat Iris Susiana oorspronkelijk wit was, doch op Goeden Vrijdag bij het sterven van Christus een donkerpaars rouw-gewaad heeft aangetrokken en sindsdien nooit meer afgelegd. De volksverbeelding heeft dus de eeuwenoude bloem met haar fantasieën omsponnen. ☼ Iris Susiana heeft, om goed te gedijen, een warmen, drogen bodem noodig. Al moge haar vaderland ons niet precies bekend zijn, zeker is het, dat de plant thuis behoort op door de zon gestoofde droge berghellingen. 't Is dus duidelijk, dat zij in ons klimaat nooit zoo rijk en geregeld heeft gebloeid als zij feitelijk wilde en kon. Zoo zijn langzamerhand de cultures zuidelijker verlegd en thans heeft Iris Susiana aan de Riviera een tweede, kunstmatig vaderland gekregen, waar zij uitstekend groeien en bloeien wil. De wortelstokken worden dan vandaar in den zomer naar het noorden verzonden, waar we ze dan alom in den goeden bollenhandel kunnen krijgen. ☼ De foto toont duidelijk, hoe vorm en teekening van de bloem zijn. De baard is van het donkerst denkbare, fluweelig-paars. De lippen zijn zeer fijn, donker bruinpaars geteekend op witten grond, de teekening op de omhooggeheven bloembladeren is lichter en verloopt naar de randen in ontelbare fijne streepjes en stipjes. — Een bijzondere bloem, weer iets geheel anders dan onze bekende germanica- en barbata-Irissen uit den tuin. ☼ De cultuur is ook geheel anders. Iris Susiana is een

wortelstok-Iris, en de wortelstokken worden een maand na den bloei uit den grond genomen (de bloeitijd valt in Juni), op een droge en warme plaats gelegd om „na te rijpen” en einde October weer in den grond gebracht. Zij moeten vooral zeer zonnig en droog staan. Rest ons nog te vermelden dat de plant ongeveer 50 à 60 cm hoog wordt. ☼ Iris Susiana behoort tot de Oncocyclus-groep. Een ken teeken hiervan is de ronde vorm

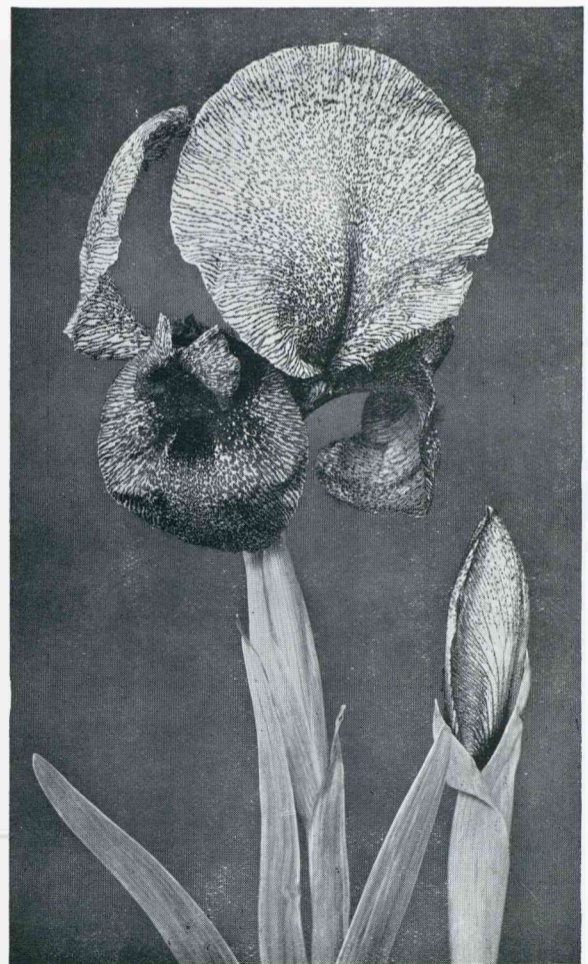

Foto van Tubergen

IRIS SUSIANA, DE ROUW-IRIS

en fijne teekening der bloemen. De meeste Irissen van deze groep komen in Palestina en Midden-Azië voor. Zij zijn in hun vaderland gewend aan een plotseling invallend voorjaar, waarin zij zich snel ontwikkelen, bloeien en in den daaropvolgenden heeten zomer afsterven; 's winters pleegt het in die streken zeer koud te zijn en de Irissen zijn dan veilig onder den grond en een dikke sneeuwlaag verborgen tot het volgend voorjaar. Alle groei in de plant wordt door de winterkoude zoodoende tegengehouden. In ons land echter zijn de zomers nimmer droog en heet, reeds door de ligging aan zee; de planten groeien tot het najaar door, inplaats van in het begin van den zomer af te sterven. Dan valt plotseling de vorst in en de plant sterft meestal een wisselend dood, of wel de zachte kwakkelwinter houdt haar steeds min of meer aan den groei, wat ook heel verkeerd is en tegen den aanleg van de plant strijdt. ☼ Dit is dan ook de reden geweest dat men kruisingsproeven is gaan nemen om te trachten, een Irisras te winnen dat in ons land bepaald gekweekt kon worden en toch den vorm en de kleurteekening der *Oncocyclus*-Irissen bezat. Men heeft het ideaal bereikt in de *Regelia-cyclus*-Irissen (zie *Buiten* van 12 December 1931) welke vorm en kleur der *Oncocyclus*-Irissen bijna zuiver hebben behouden en van den zaaddrager (*Regelia*-groep) een rijken bloei en gemakkelijke groeiwijze hebben medegekregen. ☼ *Iris Susiana* is dus in ons klimaat niet gemakkelijk kweekbaar; dat is echter het eenige dat men op haar tegen kan hebben, want haar schoonheid is volmaakt en behoeft geen verbetering. Door de eeuwen heen heeft deze vorstelijke bloem haar zuivere schoonheid bewaard en zoolang de menschen haar kennen zal zij haar bewonderaars hebben.

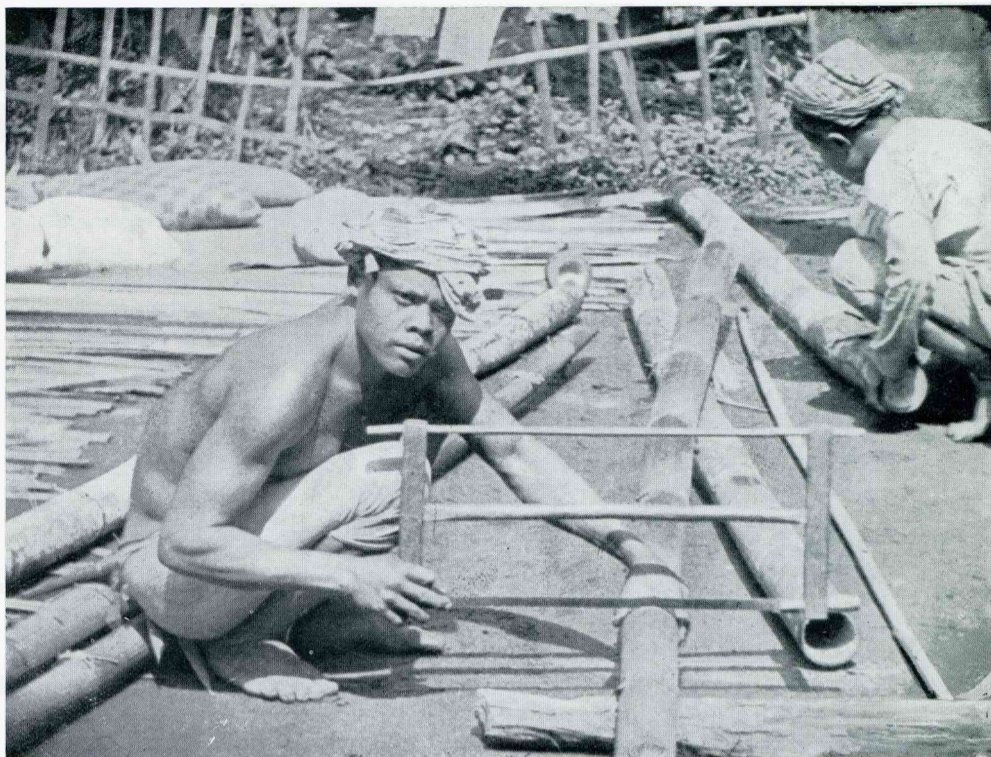
L. S.

Bamboe en zijn toepassingen

DOOR Dr. B. POLAK

(Slot)

DE beteekenis van het bamboe voor den mensch is zeer groot; alles wat een primitieve bevolking op technisch gebied verlangt, is er van te vervaardigen of wordt eigenlijk direct kant en klaar door deze plant voortgebracht. ☼ Het vereischt een vrij hooge trap van technische ontwikkeling, vóór een bevolking in staat is holle

NA GEKAPT TE ZIJN, WORDT HET BAMBOE OP DE VEREISCHE LENGTE GEZAAGD

buizen voor waterleiding en afvoer te maken; de bamboestengel, ontdaan van de tusschenschotten is zoo'n buis en zulke leidingen worden veelvuldig gebruikt bij het bevoeien der rijstvelden. Waterkruiken, pijl en boog, een mes om de rijst te snijden, alle soorten van werktuigen, zijn uit dit materiaal te maken, zoodat het voor een primitieve tropenbevolking in zekeren zin vuursteen vervangt, dat bij de oudste bewoners van Europa zoo'n belangrijke rol heeft gespeeld. Het feit, dat men in Indië dan ook veel minder overblijfselen uit een steenen tijdperk heeft gevonden, dan in Europa, wordt wel eens uit de omstandigheid verklaard, dat de oudste bewoners dier tropische luchtstreken hun werktuigen uit bamboe hebben vervaardigd, dat veel vergankelijker is dan steen. ☼ Hoe dit ook zijn moge, zeker is, dat de tegenwoordige bevolking dit materiaal nog in ruime mate gebruikt. Dit begint reeds bij de huizen. De afbeelding uit een West-Javaansche kampong op blz. 342 laat zulke „bamboe”huisjes zien. De palen, waarop deze woningen en rijtschuurtjes staan, zijn uit hout, de wanden uit gespleten en gevlochten bamboe, „bilik”. Deze wanden kan men kant en klaar koopen, dikwijls ziet men de vervaardiger ervan langs den weg loopen met een langen stok (pikolan) uit zwiepende bamboe dwars over de schouders, waaraan aan weerszijden deze „sassaks”, grove, matten wanden hangen, welke hij hoopt van de hand te kunnen doen. Aangezien deze huizen uit vlechtwerk niet bestendig zijn en vooral veel van dierkraat te lijden hebben, is vernieuwing nog al eens noodig. Welgestelde Javanen prefereren dan ook houten of steenen huizen. Huisjes als de hier afgebeelde kunnen dan ook vol ongedierte zitten, dat in de retsen en voegen van het vlechtwerk wegekruipt. Toch zijn deze woningen al gemoderniseerd; de daken zijn uit pannen en niet uit vezel of palmblad, waardoor de ratten sterk in aantal beperkt worden. ☼ Treden we het huis binnen om te zien, welk meubilair het herbergt, dan blijkt alweer het bamboe een belangrijke rol als grondstof te spelen. Daar is ten eerste de rustbank, de balehbaleh, geheel uit dikke bamboes vervaardigd, de zitting uit gespleten bamboe. Holle bamboestengels zijn echter een geliefde schuilplaats voor ratten, daarom wordt tegenwoordig met het oog op de pestbestrijding geadviseerd, om de bamboestengels te splijten en ze alleen gehalveerd te gebruiken, zoodat

HET SPLIJTEN VAN HET BAMBOE IN VERSCHILLENDE DIKTEN, AFHANKELIJK VAN HET DOEL, WAARVOOR HET MOET DIENEN

HET VLECHTEN VAN MATTEN (VOOR HUIZENBOUW)

geen rat erin nestelen kan. ☼ Een bamboebezem behoort ook altijd in een inlandsch huis, de ongesteelde, uit buigzame, fijn gespleten bamboestengel dient om muggen en ander ongedierte dood te slaan; dit instrument, „sapolini” genaamd, is in geofende handen werkelijk van een feillooze doeltreffendheid. De gesteelde bamboebezem is vooral uitstekend als straatbezem, en is in het Europeesch-Indische huishouden het attribuut van den huisjongen, de mannelijke Inlandsche bediende of „djongos”. ☼ De Javaansche keuken herbergt velerlei bamboe werktuigen. Vooreerst alle soorten mandenwerk; zeven om vruchten door te persen en een puntig, kegelvormig mandje, waarin de rijst gedaan wordt om boven een vat met kokend water te worden gestoomd. Daarbij wordt het houtskoolvuurtje, dat eronder brandt, aangewakkerd met een waaiertje, ook alweer uit gevlochten bamboe vervaardigd. ☼ In een hoek staat het bordenrek, eveneens uit bamboe. Verlaten wij het huis, dan zien we, dat het erf is omgeven door een hek uit bamboestokken; de koopman, die we op onzen weg tegenkomen, draagt een zwiepende bamboe over de schouders, aan weerszijden bengelt een groote mand uit gevlochten bamboe, waarin de koopwaar, voor het meerendeel de reeds genoemde bamboe keukenartikelen. Moet hij onderweg een beekje oversteken, dan kan het zijn, dat alleen een enkele bamboe-stengel dit mogelijk maakt. Zoo'n vlonder is dan hier en daar van een inkeeping voorzien, waarin hij zijn grooten teen zet, en balanceerend bereikt hij den overkant. Bamboebruggen over riviertjes geven de foto's op blz. 324 en 326 van het vorig nr. weer, en deze zijn nog maar van een eenvoudig type. Hangbruggen van zeer vernuftige constructie, die op een aangeboren ingenieurstantal van de ongeschoolde bouwers wijzen, vindt men in Midden-Java. Behalve bruggen worden ook vloten uit bamboe gemaakt. Deze hebben groote draagkracht en kunnen bijv. een auto over de rivier brengen. ☼ Nog een zeer groot aantal voorwerpen van bamboe zouden te noemen zijn, het is echter niet mogelijk een volledige opsomming te geven. De bamboehoeden-industrie evenwel, mag niet worden overgeslagen. Deze hoeden worden gevlochten uit fijn gespleten bamboe, zij bestaan uit een buiten- en een binnenhoed, die samengevlochten zijn. Het hoedenvlechten wordt in Tangerang ten Westen van Batavia beoefend, dit bedrijf voorzag aanvankelijk alleen in de behoeften van de bevolking, bij wie deze hoofddeksels evenals de te

Tangerang vervaardigde pandanhoeden (een vijngematweefsel), zeer gezocht zijn. De bamboehoeden kunnen in diverse graden van fijnheid gevlochten worden, de prijs is van de fijnheid van het werk afhankelijk. Het is een soort vischgraatweefsel, in het fijn hetzelfde vlechtpatroon als dat van de wanden der bamboehuizen. ☼ Een ondernemend Europeaan zag in deze mat-glanzende, lichte stroohoeden een artikel voor de Parijische modehuizen. Hij liet modellen komen, welke werden nagevlochten, en deze „chapeaux rotins” hadden veel succes. Ook thans nog behoren de bamboehoeden tot het duurdere genre, die men telken jare weer in vormen naar de allerlaatste mode in de hoedenzaken ziet aangeboden onder de meest fraaie namen, maar die toch te Tangerang bij Batavia zijn gevlochten. ☼ Onder zekere condities levert het bamboe ook voedsel en drank. Uit jonge spruiten is een zeer smakelijke groente te bereiden; uit de tusschenschotten der stengels maakt men tafelzuur. ☼ Veel diensten bewijst ook het water, dat men in de holten tusschen de geledingen in den stengel besloten vindt; een ware lafenis voor dorstige voetgangers. In de tropen toch, kan men

nergens zonder gevaar zijn dorst lesschen aan vrij stroomend water, ook de helderste beekjes zijn geïnfecteerd met typhus, dysenterie en cholera, zoodat men wel zal oppassen ervan te drinken! Anders gesteld evenwel is het met water, dat opgesloten in het inwendige van een plant, voor infectie is gevrijwaard. Tot deze categorie behoort o.a. het klapperwater, het frissche sap uit de jonge cocosvrucht; het vocht, dat uit de stengels van doorgesneden lianen druppelt, en eigenlijk het sap is, dat opgezogen door de wortels, door de plant stroomt en tenslotte het kiezelrijke, kristalheldere water in de bamboestengels. Als de watervoorraad uitgeput is, zijn dergelijke plantaardige bronnen op lange tochten een ware uitkomst. ☼ Het kiezelrijke bamboewater wordt door de bevolking behalve als drank, ook wel als oogwassing gebruikt; het zou tegen allerlei oogziekten helpen. In oudere stengels verdwijnt het water en kristalliseert het kiezel uit, het silicaat levert dan het vermaarde „tabaschir”, een waardevol artikel in de Indische artsenijbereidkunst, dat tegen nervositeit en epilepsie wordt aangewend. ☼ Op den waterrijkdom van de bamboestengels en de malschheid der jonge spruiten, slaat het Bataksche raadsel, waarin gevraagd wordt: „Wie geeft in de jeugd groente en later drank?” ☼ Het blijkt dus wel, welke

OP WEG NAAR DE MARKT MET VAN BAMBOE GEMAAKTE ARTIKELEN

zeer groote beteekenis het bamboe voor de Indische bevolking heeft. Bij sommige stammen gaat de waardeering van het bamboe dan ook zoo ver, dat men in scheppingsverhalen den mensch uit een hollen bamboe-stengel laat tevoorschijn komen. Een kwade kant dient echter nog van dit gewas vermeld te worden; het levert n.l. de beruchte bamboeharen, die zoo'n groote rol spelen in Indische griezelverhalen. Deze voortbrengselen van het bamboe zijn uiterst fijne, nagenoeg uit zuiver kiezelzuur bestaande haartjes, die onderaan de stengels voorkomen. Men beweert, dat wanneer men ze bij een persoon, dien men uit den weg wil ruimen, eenigen tijd achtereen door het eten mengt, aan dezen een sleepende kwaal wordt bezorgd, waarvan hij niet meer af te helpen zou zijn. De bamboeharen zouden niet aan te toonen, noch te ver-

VAN BAMBOE GEVLOCHTEN HUIZEN

wijderen zijn, de patiënt evenwel krijgt ernstige darmstoornissen, die hem onherroepelijk ten grave sleepen. De haartjes zouden, naar men beweert, den darmwand doorboren, en daar perforatie en ontsteking te weeg brengen. Talrijk zijn de verhalen, waarin deze geraffineerde en wreede wijze vermeld wordt, om iemand te vergifigen; dikwijls worden personen met name genoemd, wien zulks is overkomen, of men hoort menschen vertellen, hoe zij een dergelijken aanslag hebben ontdekt of afgeweerd. Hoewel dit alles dus deze lugubere geschiedenissen, welke gewoonlijk betrekking hebben op wraak oefening van Inlandsch personeel op Europe-

anen, zeer waarschijnlijk maakt, is de wetenschap nog altijd sceptisch.

(Slot op bladz. 333)

Foto C. J. Steenbergh

HET PRAALGRAF VAN KAREL VAN EGMOND, LAATSTEN HERTOG VAN GELRE EN TEGENSTANDER VAN KAREL V BIJ DIENS STREVEN NAAR UNIFICATIE DER NEDERLANDSCHE GEWESTEN, IN DE ST. EUSEBIUSKERK TE ARNHEM, DE STAD DIE DEZER DAGEN HAAR 700-JARIG BESTAAN HERDENKT